

Gullivers web

Vincent Icke
031109v5

Schandpaal

Een pornoplaatje is wat het is: één uit talloos veel miljarden die met enkele muisklikken op het web te vinden zijn. Zo'n triviale foto of video wordt voor de meeste mensen pas boeiend als ze weten dat dit de burens zijn.

Het plaatje wordt nog boeiender als de Minister van Justitie in beeld is.

Het verschijnsel is al vrij dicht bij Zijne Excellentie gekomen: een aantal jaren geleden werd de laptop gestolen van een rechter die een aantal zware criminele zaken voorzat. De dieven hoopten zeker de gegevens te kunnen gebruiken om hun terechtstaande vriendjes te helpen verdedigen. Dat viel tegen, maar op die computer stonden ook een aantal seksvideo's die deze man en zijn vrouw van henzelf hadden gemaakt, voor hun eigen plezier. Binnen de kortste keren deden die de ronde op het web, blijkbaar omdat meergenoemde criminelen dachten dat de rechter zich in grote verlegenheid van hun zaak zou laten halen. Gelukkig kwam 's mans vrouw hem te hulp, zeggende: "Ach wat. Zo kunnen ze zien wat voor een kanjer hij is." Aldus terloops bewijzend dat ook zij over een rotsvast karakter beschikt.

Het opmerkelijke van dit geval is niet dat boeven aan de haal gaan met compromitterende gegevens. Dat is van alle tijden; zo had bijvoorbeeld de extreemrechtse chef van de Amerikaanse CIA, J. Edgar Hoover, het merendeel van de federale politici in zijn zak omdat zijn dienst die mensen vlijtig had gevolgd, gefotografeerd en afgeluisterd. Opmerkelijk is wel dat het een aantal eigenschappen van digitale informatie op felle wijze illustreert, eigenschappen waarvan de meeste mensen het bestaan niet beseffen, en die er gezamenlijk voor zorgen dat grootschalige databestanden een ernstig maatschappelijk gevaar vormen.

Ontastbaar, onaantastbaar

Nu ik uw aandacht heb, wil een aantal wetenschappelijke en maatschappelijke aspecten van het Electronisch Persoons Dossier bespreken. Oorspronkelijk stond de afkorting EPD voor Electronisch Patiënten Dossier, maar wie denkt dat die P tot Patiënten beperkt zal blijven maakt een vreselijke vergissing. In wat volgt zal ik dan ook 'EPatD' schrijven als afkorting voor het 'Patiënten' dossier, en 'EPD' als de P voor 'Persoons' staat. Het EPatD moet een enorme landelijke database worden, waarin (om te beginnen) alle medische gegevens van alle Nederlanders verplicht worden opgenomen. De als geruststellend bedoelde mededeling van de overheid dat het 'geen database' is omdat de gegevens 'op verschillende plaatsen zijn opgeslagen' berust ofwel op bedrog, of op verregaande incompetentie op ICT-gebied. Of twee harde schijven in hetzelfde kastje zijn gemonteerd of op tweeduizend kilometer van elkaar staan, doet er niet toe vanwege de immense transportsnelheid van gegevens langs optische glasvezelkabels. Je kunt evengoed beweren dat de Koninklijke Bibliotheek geen bibliotheek is omdat de boeken niet allemaal op dezelfde plank staan.

Terwijl u dit leest wordt een grootschalig project uitgevoerd om de vingerafdrukken van alle Nederlanders af te nemen en centraal op te slaan, hoewel daar binnen de EU geen noodzaak of regelgeving voor bestaat. Andere kenmerken van personen en hun gedrag zullen daar zeker aan worden toegevoegd: telecom-aanbieders zijn van staatswege verplicht het communicatiegedrag van hun klanten aan de overheid ter beschikking te stellen, commerciële bedrijven verzamelen op gigantische schaal internetgegevens over surf- en aankoopgedrag, reeds verzamelen energiemaatschappijen extreem gedetailleerde gegevens over verbruik, en met de komst van de OV-chipkaart en het rekeningrijden per auto worden daar alle gegevens over persoonsbewegingen aan toegevoegd.

Merk daarbij overigens op dat uit de datastroom van mobiele telefoons exact kan worden afgeleid waar de bellende persoon zich bevindt, en in principe zelfs als de drager van het mobieltje het apparaat niet gebruikt. Door koppeling met kadastragegevens is het reeds nu mogelijk dat een sms wordt verstuurd met zoiets als ‘Mevrouw Van Dam, wat doet u in de slaapkamer van de heer Smit?’

De gegevens in het EPatD moeten toegankelijk zijn voor alle “bevoegden”. Dat zijn in eerste instantie artsen en verpleegkundigen, maar zoals iedereen weet die met informatie- en communicatie technologie (ICT) vertrouwd is, zijn bevoegdheden door beheerders met enkele muisklikken uit te breiden, en dan spreek ik nog niet eens over onbevoegde toegang (*hacken*).

Een digitaal bestand is een hoogst merkwaardig verschijnsel. Je kunt niet spreken over een merkwaardig *ding*, want digitale gegevens zijn niet tastbaar hoewel ze zijn vastgelegd op een of ander voorwerp, zoals een computerschijf of een dvd. Zo’n bestand is vergelijkbaar met een verhaal in een boek: de letters bestaan uit inkt, de drager is gemaakt van papier, maar het verhaal is abstract, ongrijpbaar. Het bijzondere van elektronische gegevens zit hem erin dat ze puur *symbolisch* zijn, niet tastbaar, en zich daardoor onttrekken aan alle maatschappelijke *checks-and-balances* die wij tot nu toe hebben uitgevonden. Een elektronisch dossier is fundamenteel anders dan een kaartenbak.

Het verhaal van Odysseus is zo goed als onuitroeibaar, al zou je alle boeken van Homerus verbranden. Zo ook met digitale gegevens. De zuiver symbolische aard van digitale databases maakt ze effectief ongrijpbaar en onherroepelijk. Als er maar één exemplaar van de video van die rechter bestond was het bijna geen probleem. Gewoon de band in beslag nemen, en de fik erin. Maar digitale informatie is symbolisch en dus vervalt het idee van ‘origineel’, en ontstaat er vanzelf een soort zwarte markt van kopieën die historisch gezien volkomen nieuw is, en tot dusver onbeheersbaar is gebleken.

Die onbeheersbaarheid is dagelijks merkbaar voor iedereen die email gebruikt. Wie nog nooit een mailtje per ongeluk naar een verkeerd adres heeft gestuurd, soms met ernstige of op zijn minst *gênante* gevolgen, mag het zeggen. Daarnaast is er een onthutsende stroom *spam*-berichten die onze elektronische brievenbussen bevuilen. Spam is mogelijk dankzij het feit dat digitale informatie symbolisch is en dus onbeperkt exact kan worden vermenigvuldigd (plus het feit dat nog niemand een email-equivalent van de postzegel heeft bedacht, maar dat terzijde).

Een digitaal bestand is *ipso facto* exact reproduceerbaar en dus geen unicum. Een afgetapt telefoongesprek was ooit wel een unicum, namelijk een geluidsband die maar zeer beperkt vermenigvuldigd kon worden, en nimmer exact. Een telefoontap die is opgeslagen op een harde schijf is willekeurig dupliceerbaar, dus net zo onuitroeibaar als een griepvirus.

Loeren aan de hor

Ik zal in het navolgende ingaan op de meest dramatische, kwantitatieve wetenschappelijke aspecten van deze bijzondere, en nooit eerder vertoonde, eigenschappen van digitale informatie. Dat zijn, naast het bovengenoemde gegeven dat digitale informatie symbolisch en dus onbeperkt reproduceerbaar is: niet-feitelijke inhoud van databases; ontwikkeling van bewerkingssoftware; salami-tactiek van de voorstanders van EPD-systemen; exponentiële toename van data en hun correlaties; dienovereenkomstige groei van mogelijke fouten en onoordeelkundig gebruik; idem van ambtelijk, commercieel, crimineel en politiek misbruik.

Ik zal daarover betogen dat grootschalige digitale persoonsdossiers een nieuw, nauwelijks begrepen en immens maatschappelijk gevaar vormen. De problemen rondom alle digitale bestanden zijn ongeveer dezelfde. Het EPD is: systematisch en alomvattend; kwadratisch-exponentieel groeiend van inhoud en correlatie; aangelegd buiten de geregistreerde mensen om; verplicht; oncorrigeerbaar; onherroepelijk; en dus van meet af aan intrinsiek onbeheersbaar.

Het Electronisch Persoons Dossier is, in en uit zichzelf, niet te beveiligen, juist vanwege het netwerkarakter. Een dergelijk systeem is intrinsiek onveilig, al was het alleen maar doordat uitgewisselde gegevens bij de transmissie op vele knooppunten van het netwerk aanwezig zijn.

Ik stel ook vast dat er reeds landen of regio's zijn waar de persoonlijke vrijheid en privacy verregaand zijn aangetast door computergedreven informatiesystemen, en niet alleen door incompetentie en slonzigheid, zoals in Engeland waar een USB-stick met persoonlijke gegevens van vele miljoenen mensen te grabbel kwam te liggen. In Noorwegen bijvoorbeeld is ieders belastingaangifte openbaar. Omdat Noren als groep nogal egalitair zijn ingesteld, heb ik het bange vermoeden dat de sociaal-machinisten die het daar voor het zeggen hebben deze regeling hebben bedacht en uitgevoerd om ervoor te zorgen dat inkomensverschillen klein blijven. Inplaats van een enkele *Big Brother* zijn het in Noorwegen vijf miljoen *Little Brothers* die elkaar in de smiezen houden, een vorm van sociale repressie waarbij de voormalige Oostduitse *Stasi* zou likkebaarden.

Illusies

Ik zal mij korthedshalve nauwelijks bezighouden met de drijvende krachten achter EPD-achtige ondernemingen want dat zijn voor het merendeel illusies, waaronder de volgende: perfecte preventie (nooit meer Savanna); doelmatigheid en besparingen (super-gezondheidszorg); herroepelijkheid (bestanden kun je wissen); beheersbaarheid (wij waken over uw veiligheid).

Laat mij dat laatste toch even kort toelichten, want het is een aspect dat onthutsend vaak over het hoofd wordt gezien. Ik doe dit aan de hand van de schitterende *Time Machine* die op Apple computers aanwezig is. Als je zo'n Macintosh aan een externe harde schijf koppelt, houdt de software vanzelf alle vroegere varianten van je bestanden bij. Ideaal! Niet alleen een automatische backup, maar ook de mogelijkheid om je eigen fouten en vergissingen verregaand te herstellen. Het is een grote zegen voor de individuele brave gebruiker, maar wee je

gebeente als je iets te verbergen hebt, al is het maar de prijs van het cadeau dat je voor de verjaardag van je partner hebt gekocht.

Dus zelfs op een individuele computer zijn digitale gegevens nauwelijks uitwisbaar. Dat begint al met de harde schijf: daarop staan de gegevens in de vorm van optisch-magnetische ‘domeintjes’, een soort microscopisch kleine elektronische kuiltjes vergelijkbaar met de streeplijnen op een snelweg. Wie een bestand ‘verwijdert’ wist in eerste instantie alleen de verwijzing naar de gegevens, wat overeen komt met het uitscheuren van de inhoudsopgave uit een boek. Het bestand zelf kan door een deskundige eenvoudig worden teruggehaald. Zelfs het herschrijven van zo’n stuk schijf met een patroon van enen en nullen wist het bestand niet geheel, want de nieuw aangebrachte domeintjes staan nooit helemaal exact op dezelfde plaats als de oude. Ook daar kan een deskundige gebruik van maken om het bestand terug te halen, zij het dan met grote moeite. Maar deze problemen zijn beperkt tot de tastbare vorm waarin het bestand geschreven is, en met een bestand gezien als ‘symbolisch voorwerp’ is de toestand zeer veel ernstiger. Bijvoorbeeld: op het web is een elektronisch bericht op ieder knooppunt aanwezig en kan dus sowieso niet gewist worden (*packet switching*). Zo’n tussenkopie kan dienen voor opsporing maar ook voor kwaadwillige doeleinden.

Jantjes

Voorts wil ik even afrekenen met Jantje-van-Leiden: verschuil je nooit achter platitudes, zoals bijvoorbeeld “Ik maak geen video’s van mezelf met mijn partner”. Het gaat niet om de porno, dat was alleen maar een pittig voorbeeld als binnenkomer. Ga gewoon eens eerlijk bij uzelf na welke dingen u voor geen prijs aan de grote klok wilt hangen (bijvoorbeeld dat je op de tennisclub niet laat weten dat je eigenlijk supporter bent van FC Utrecht).

Erger nog is “Ik heb niets te verbergen”, meestal verpakt in de domme en valse vraag “Heb jij iets te verbergen?” Het valse zit hem erin, dat eigenlijk wordt bedoeld “Heb je iets *misdadigs of anderszins verbodens* te verbergen?” Het domme zit hem erin, dat absoluut iedereen iets te verbergen heeft, en dat is maar goed ook: een dier dat alles aan de grote klok hangt leeft niet lang, en een mens die niets verbergt wordt maatschappelijk verpulverd. De mens wordt beter gedefinieerd door wat hij verborgen houdt, ofwel verborgen wenst te houden, dan door openbare aspecten van zijn persoon (we gaan niet naakt over straat, en niet alleen omdat het hier soms koud is). Die openbare zaken komen immers overeen met wat maatschappelijk toonbaar is, dus conform, dus nu juist *niet* onderscheidend. Het is niet voor niets dat het journaal zich zo bloeddorstig stort op zelfs de meest minimale persoonlijke zaken (de zonnebril van Wouter, de zoen van Yolante).

Een Amerikaanse hoogleraar informatica liet zijn studenten nagaan wat er op het web te vinden is over Antonin Scalia, een invloedrijk en extreem-rechts lid van het Amerikaanse Hoogerechtshof. Scalia is een fel voorstander van het soort databestanden als het EPD, met de gebruikelijke motivering: elke vorm van beperking van zulke gegevensverzameling werd door hem afgeschilderd als “*soft on crime*”. Scalia schrok zich een ongeluk toen bleek dat er honderden megabytes materiaal over hem voor het oprapen liggen: onder andere zijn huisadres, plattegrond van zijn woning, al zijn telefoonnummers, gegevens over bestellingen en betalingen, foto’s, tot en met details over zijn kleinkinderen.

Maar zover hoef je het niet te zoeken. Uit een bericht in NRC/Hbld van 30 mei 2009 blijkt dat telecomproviders T-Mobile en Vodafone structureel sms-berichten van hun klanten overdragen aan de Nederlandse opsporingsdiensten, zelfs zonder dat die klanten van enig misdrijf worden verdacht. Uit diezelfde krant op 10 juni komt dit: *Wie een nieuw paspoort wil, kamt z'n haar voor de foto, maar zal straks ook de handen wassen voor de vingerafdruk. De Eerste Kamer ging gisteren, met uitzondering van D66, SGP en GroenLinks, akkoord met een centrale database voor de reisdocumenten van alle burgers. Daarin bevinden zich behalve de gezichtsscan voortaan ook de vingerafdrukken, 24 uur per dag door de overheid te raadplegen. [...] De EU-verordening lijkt door Nederland aangegrepen om ook andere overheidsambities mogelijk te maken [...] De officier van justitie mag nu de database (laten) raadplegen bij onderzoek naar misdrijven waar voorlopige hechtenis op staat.*

Ook het veelgehoorde beroep op veiligheid is een drogreden. Het EPatD wordt verkocht door speculatie op angst, bijvoorbeeld voor de noodsituatie waarin een patiënt wordt binnengebracht en de dokters radeloos zijn. Onzin: op de afdeling Eerste Hulp gaan ze dan echt niet even achter de computer zitten. Actie! Bloeding stelpen, wonden hechten, electroshock, wat al niet: men grijpt wel direct naar de injectiespuit of de defibrillator maar niet naar de laptop en de muis. Als het geen haast heeft is het EPatD ook onzin: er zijn immers lange wachtlijsten, en gedurende de twee maanden voorafgaand aan uw operatie is er alle tijd om de status van een patiënt op te zoeken en te controleren op fouten en volledigheid.

Hoe goed de beleidsmakers ervan op de hoogte zijn dat ze op het randje van bedrog balanceren blijkt wel uit de folder over het EPatD die landelijk werd rondgestuurd, nota bene ruim voordat de wetgeving rond was. De inhoud was pure reclame gebaseerd op bangmakerij, het was beslist geen voorlichting. Het bijgesloten bezwaarformulier was zo ingewikkeld, en vereiste zoveel tijdrovend papierwerk (uittreksel uit het geboorteregister!) dat de ontvanger wel erg vasthoudend moet zijn om bezwaar aan te tekenen. Zou het gegaan zijn als met het donorcodicil – aanmelden inplaats van afmelden – dan zou waarschijnlijk nog geen tien procent van de bevolking zich bij het EPatD hebben aangesloten. Er zouden heel wat levens kunnen worden gered als we dat eens zouden omkeren: men is donor tenzij daartegen bezwaar is aangetekend, en men komt alleen op verzoek in het EPatD.

Puntsgewijs

Data zijn nauwelijks data

Het is een ernstige misvatting te denken dat een databestand alleen maar ‘data’ bevat, in de zin van ‘feiten’. Er zijn slechts enkele tientallen echte feiten over een persoon te melden, zoals geboortedatum, bloedgroep en sommige gegevens uit de levensloop en medische geschiedenis. Lengte en gewicht veranderen voortdurend, dankzij Michael Jackson weten wij dat huidskleur kan worden veranderd, en geslacht is tegenwoordig ook maakbaar. Zelfs een pasfoto is geen hard feit, want door verandering van belichting, standpunt, haardracht, baardgroei en andere kenmerken zijn talloze varianten van dezelfde persoon maakbaar. Iedereen kent het verschijnsel, zodra de foto's van de vakantie of een feest worden bekeken: ben *ik* dat? Dat kan van levensbelang zijn: onderzoek heeft uitgewezen dat ‘mooie’ foto's die in een opsporingsbericht worden getoond minder resultaat opleveren dan dagelijkse kiekjes,

omdat het niet waarschijnlijk is dat de vermiste persoon keurig gewassen en gekapt op een parkbankje zit.

Verreweg de meeste gegevens in databases zijn geen feiten maar meningen of anderszins vluchtige en anecdotische informatie. Dat hoeft geen probleem te zijn zolang het gaat om persoonlijke voorkeuren die zijn ingevuld op klantenkaarten en bij andere vormen van dienstverlening. Maar uit de puntenlijsten die bekend zijn geworden over onder andere het patiënten- en kinddossier blijkt dat de grote meerderheid van de beoogde gegevens eigenlijk meningen zijn van artsen, docenten of andere betrokkenen, en ongetwijfeld ook (zij het dan onzichtbaar voor de persoon zelf) meningen van anti-terrorisme ‘experts’ en soortgelijke snuffelaars. Nederland wemelt van de ‘hulpverleners’ die soms nauwelijks behoorlijk Nederlands spreken (ook al zijn ze in Nederland geboren), vaak een gebrekkige opleiding hebben gehad, en meestal meningen geven op gebieden die ver buiten hun competentie liggen. Voorts zijn die meningen soms sterk gekleurd wegens vooroordelen die voortkomen uit opvoeding, godsdienst of geslacht.

Hieruit volgt dat elk Electronisch Persoons Dossier voor het grootste deel niet veel meer zal zijn dan een computervorm van dorpsroddel, waarvan het waarheidsgehalte nauwelijks te bepalen is maar dat wel een diepgaande invloed kan en zal hebben op het leven en welzijn van de geregistreerde. Reeds wordt bij de grenscontrole in Israël intensief gebruik gemaakt van een EPD-achtig systeem dat grote gelijkenis vertoont met een ambtelijke vorm van racisme. Op grond van ondervraging en databases worden reizigers ingedeeld in zes klassen. Wie in klasse 1 wordt ingedeeld mag doorlopen, klasse 6 wordt letterlijk en figuurlijk vrijwel uitgekleeft.

Zelfs dat zou nog tot daar aan toe zijn, ware het niet dat mensen een onuitroeibare neiging hebben om gegevens die ‘uit de machine’ komen voor veel betrouwbaarder aan te zien dan die welke door een mens worden aangedragen. In de loop van de jaren heb ik talloze mails en telefoontjes nodig gehad als in een bestand mijn voorletter V werd opgevat als een afkorting van het tussenvoegsel ‘van’ – en dat met een achternaam die uit slechts vier eenvoudige letters bestaat. Dikwijls gebeurde het dat de persoon aan de andere kant van de lijn protesteerde met gesputter in de trant van “Maar hier staat toch echt *Van*,” zonder te beseffen dat ikzelf beslist langer en beter op de hoogte ben van mijn familienaam dan een computer.

Ontwikkeling van bewerkingssoftware

Het aantal en de soort van bewerkingen die je kunt uitvoeren met de kaarten in een kaartenbak kun je op tien vingers aftellen, te beginnen met weggooien. Maar de aard en diepgang van digitale bewerkingssoftware is praktisch eindeloos, en definitief weggooien van data uit een groot landelijk bestand is zo goed als onmogelijk. Dat begint al bij de digitale kenmerken van een bestand: weinig mensen beseffen dat zelfs de datum en de tijd waarop een gegeven werd ingevuld of gewijzigd, bruikbare informatie kan opleveren voor snuffelaars. Bestaande programmatuur voor herkenning van nummerborden van auto’s, vingerafdrukken, irisscans en dergelijke, en de koppeling daarvan met andere gegevens is reeds ver gevorderd. Herkenning van gezichten, stem en andere lichamelijke kenmerken staan aan het begin van een explosieve ontwikkeling. Reeds de relatief primitieve databestanden en daarop werkende software uit het jaar 2009 worden vlijtig gebruikt door ‘s lands opsporingsdiensten.

Daarmee zal het niet ophouden. De gegevens van ons allen staan thans bloot aan de bestaande manieren van bewerking, en vervolgens aan alle toekomstige vormen

daarvan. De razende vaart waarmee software zich ontwikkelt ontkracht iedere waarborg tegen toekomstig misbruik.

Die toekomst komt met een reusachtige snelheid op ons af. De karakteristieke tijdschaal in de politiek is vier jaar tussen de verkiezingen, en er zijn nauwelijks politici te vinden die sneller met hun tijd meegaan dan dat. Met digitale zaken is het anders gesteld, zoals uitgedrukt door de Regel van Moore, een ICT-expert die in 1965 op basis van ongeveer tien jaar aan gegevens constateerde dat elke 18 maanden een verdubbeling van de elektronische capaciteit (opslag en processorsnelheid) optreedt. Die regel geldt nog steeds. Per kabinetsperiode worden de problemen dus *zes en een half maal* zo ernstig. Als u nu 45 bent, zijn de gevaren bij uw pensionering 10321 maal zo groot geworden. Voor iemand van 25 is dat maar liefst 106528681 maal, ruwweg honderd miljoen!

Gulliver gebonden

Wie een levende kikker wil koken, moet het onfortuinlijke dier niet in een pot met heet water gooien want dan springt hij er uit. Maar als je hem in koud water op een zacht pitje zet, laat hij zich gaar sudderen. Zo ook met het invoeren van databestanden. De overheid dient de burgers steeds een dun plakje datadwang toe: eerst het persoonsnummer (uiteraard ‘burgerservicenummer’ genoemd), toen de digitale pasfoto’s, vervolgens vingerafdrukken, straks irisscans, DNA-profielen en meer.

Die salami-tactiek doet denken aan Jonathan Swift’s wereldreiziger Lemuel Gulliver: aangespoeld op Lilliput werd hij slapend met honderden dunne touwtjes vastgebonden door de mensjes van dat eiland, die per stuk ongeveer zo groot waren als zijn hand. Elk draadje had hij gemakkelijk kunnen breken, maar toen hij eenmaal wakker werd zat hij vast. In het geval van digitale touwen is het nog veel erger: door de koppeling van bestanden breidt het aantal knevelende verbindingen zich explosief uit, en worden wij in een onverbreekbaar net gevangen.

Gevallen uit de praktijk zijn nu reeds overal te vinden. Men denke bijvoorbeeld aan de portalen die in de afgelopen jaren door heel Europa over de autosnelwegen zijn gebouwd. In eerste instantie waren die bedoeld om de intensiteit van het weggebruik te meten, zodat knelpunten konden worden opgelost en dynamisch aanwijzingen konden worden gegeven aan de weggebruikers. Vervolgens bleken zij handig voor snelheidscontrole. Daarna kwam de voorbereiding op de kilometerheffing. Automatische kentekenregistratie volgde, tot genoegen van de enkeling die zo zijn gestolen auto terugkreeg, maar zonder dat de talloze andere automobilisten te hoop liepen tegen deze vorm van loeren. Vervolgens werden kentekengegevens gekoppeld aan bestanden van de belastingdienst, van justitie, gemeentelijke sociale diensten en uitkeringsinstanties. Het einde van deze ontwikkeling is nog lang niet in zicht.

Exponentiële vermenigvuldiging

Omdat voor het maken van een exacte kopie van een digitaal bestand maar een verwaarloosbare hoeveelheid energie en tijd nodig is, kan een bestand zich exponentieel vermenigvuldigen, en dat gebeurt dan ook met populaire stukken. Zelfs nog afgezien van de doelbewuste streken van het journaal bij *GeenStijl*: als iets eenmaal op het web rondwaart kan de geest niet weer in de fles terug omdat informatie symbolisch is en niet tastbaar, evenals die geest. Illegaal downloaden is zodoende vrijwel onmogelijk tegen te houden. Het is voor die vermenigvuldiging niet nodig dat de gegevens bewust op iemands harde schijf worden opgeslagen.

Vanwege de aard van digitale netwerken is een exacte kopie van de gegevens al aanwezig bij het overbrengen van het ene knooppunt naar het andere. Het onderscheppen daarvan is niet moeilijk en is voor de zender en de ontvanger op geen enkele manier merkbaar, mits het een beetje slim gebeurt.

Exponentiële verbindingen en correlaties

Wie geen of weinig gebruik maakt van computers zit al in 200 tot 300 databestanden. De meeste daarvan zijn commercieel, en zijn de burger afhandig gemaakt door het vragen van gegevens bij kortingskaarten, lidmaatschappen, bankrekeningen, garantiebewijzen van apparatuur of software, helpdesks, en dergelijke. Wie ruim gebruik maakt van het web zit al gauw in 800 tot 1000 bestanden.

Tussen al die gegevens zijn bijna oneindig veel combinaties te maken waarin door allerlei belanghebbenden en snuffelaars kan (en zal) worden gevist. Het aantal tweepuntscombinaties van N punten is $N \times (N-1) / 2$. Het aantal maakbare combinaties neemt dus kwadratisch toe met het aantal te combineren gegevens. Van alle zo gemaakte combinaties kun je weer combinaties maken, zodat het uiteindelijke aantal combinaties en bewerkingen kwadratisch-exponentieel explodeert.

Hoe onverwacht zo'n combinatie kan zijn als nieuwe technieken zich aandienen, en hoe groot het gevolg ervan kan zijn, blijkt onder andere uit het volgende. Moderne mobiele apparatuur (vooral telefoons) bevat een versnellingsdetector. Die is nuttig om bijvoorbeeld het beeld van een camera te stabiliseren en om de tekst op het beeldscherm horizontaal te oriënteren zelfs wanneer het toestel op zijn kant wordt gehouden. Uit de gemeten versnellingen kan worden berekend hoe het ding beweegt, en bijna altijd komt dat overeen met de bewegingen van de eigenaar. Niet alleen kan de plaats van deze persoon exact worden bepaald (dat kan dankzij het verbindingssignaal met de centrale antenne), maar ook kan het apparaat aangeven wat de drager doet (zitten, hollen, dansen of...) Volgt een sms'je van de verzekeringsmaatschappij: 'Zoudt u niet eens wat rustiger rijden?' 'Wij raden u aan wat meer lichaamsbeweging te nemen,' of zelfs 'Gebruikt u wel een condoom?' – want ook de drogist heeft een digitale klantenkaart waarop uw gegevens staan.

Dienovereenkomstige groei van mogelijke fouten

Het mogelijke gevolg van elke fout die in zo'n bestand sluipt wordt vermenigvuldigd met genoemde exponentiële factor. Vergelijk de constante stroom *updates* van overigens goed gebouwde commerciële software. In Nederland wonen bijna 17 miljoen mensen. Stel dat van elk van hen zo'n 250 verschillende gegevens worden opgeslagen (dat is een schatting aan de lage kant). Dan beslaan de nationale databanken 4,3 miljard gegevens. Stel verder dat bij het invoeren en bewerken van die gegevens alles in 99,9 procent van de gevallen goed gaat. Dan zitten er in die databanken 4,3 miljoen fouten verborgen. Reeds nu heeft bijna iedere burger er al mee te maken gehad in min of meer ernstige vorm: van spelfouten via onjuiste overboekingen tot persoonsverwisseling. Door de aard van de databanken en hun onderlinge correlaties planten zulke fouten zich vrijwel ongecontroleerd voort. Zij zijn bovendien voor de betrokkenen niet gemakkelijk op te merken en bijna nooit te corrigeren.

Dienovereenkomstige groei van mogelijk onoordeelkundig gebruik

Wie ziet hoe onhandig de meeste gebruikers met computers omgaan, personeel van helpdesks inbegrepen, denkt huiverend aan het feit dat ondeskundig of

onoordeelkundig gebruik van digitale bestanden en daarop werkende software ook met de boven genoemde exponentiële factor wordt vermenigvuldigd.

De discussie over het EPD wordt gedomineerd door gesteggel over wie er toegang toe heeft om de inhoud te kunnen raadplegen. Opmerkelijk genoeg lees je zelden over het veel belangrijker onderwerp van het beheer van de data. Bij elke database is het van belang om niet alleen scherp in de gaten te houden wie het mag inzien, maar ook wie gegevens mag toevoegen, wijzigen of verwijderen. Staat de P voor Patiënten, dan dient men te beseffen dat organisaties van verpleegkundigen zich beijveren om toegang te krijgen tot het EPatD. Veel verzekeraars vergoeden de kosten gemaakt door homeopaten, een soort pseudo-artsen die ik zonder meer als kwakzalvers beschouw. Het is vrijwel zeker dat ook dezulken de gegevens in het EPatD zullen mogen beheren. Met het Electronisch Persoons Dossier is het nog erger gesteld, want waar apothekers en artsen (zelfs homeopatische) nog een redelijk scherp gedefinieerde groep vormen, zullen de beheerders en bewerkers van het EPD tesamen een uiterst vaag en onbeheersbaar samenraapsel zijn.

Dienovereenkomstige groei van mogelijk ambtelijk misbruik

Mijn verhaal over de video's van de rechter gaat over een incident. Ook de talloze gevallen waarin mensen (meestal mannen) privé-video's van hun ex-partners op het web zetten zijn incidenteel; daarvoor hoef je eigenlijk niet bijzonder bang te zijn, evenmin als je dag en nacht een kogelvrij vest gaat dragen omdat er misschien ergens een idioot met een pistool los rondloopt.

Maar denk in plaats daarvan dan wel aan de Duitser die door de Amerikaanse CIA gevangen werd genomen, ontvoerd en gemarteld, alleen omdat zijn naam toevallig overeenkwam met die van een persoon die wegens mogelijke betrokkenheid bij terrorisme werd gezocht.

Dat ligt heel dichtbij, beangstigend dichtbij. Ik citeer een ander geval uit NRC/Hbld van 17 april 2009: *De kwestie betref een burger die zakelijk en persoonlijk volledig gedupeerd raakte doordat hij dertien jaar ten onrechte als crimineel stond geregistreerd, met talloze arrestaties als gevolg. Pogingen om zijn identiteit terug te krijgen stuitten op onwil, wantrouwen en ambtelijke desinteresse. De man werd consequent behandeld als een vuurwapengevaarlijke harddruggebruiker. Het onderzoek [van de Ombudsman] wees uit dat zijn persoonlijke levenssfeer ernstig was geschonden, zijn gezin ernstig had geleden en zijn goede naam was geschaad. [...] Uitgerekend in deze zaak zet de staat het chicaneren voort. In een vervolprocedure dit jaar hield de landsadvocaat het bizarre betoog dat burgers die fout saan geregistreerd zich daarvoor tot alle 26 politiedistricten afzonderlijk moeten wenden. [...] In antwoorden op Kamervragen zei minister Hirsch Ballin (Justitie, CDA) tussen neus en lippen dat de Ombudsman "onvolledig en onjuist" had geoordeeld. [...] Naar verluidt is de man na het Ombudsmanrapport alweer drie keer ten onrechte gearresteerd.*

Inmiddels maak ik uit de kranten op dat het slachtoffer eindelijk een schadeclaim heeft ingediend. Zelfs als die zou worden toegekend – wat in ons land bepaald niet zeker is – dan nog heeft hij zijn levensgeluk niet terug. Het betreft hier geen simpele kwestie van fouten; die worden nu eenmaal gemaakt, en mits ze terstond en ruimhartig worden hersteld moet en kan men ermee leven. Wat hier echter speelt is, dat de verantwoordelijken, tot en met de minister, de fouten blijven ontkennen zodat het onrecht zich blijft opstapelen en de schade verder groeit. Dit gedrag van de 'bevoegden' die onze gegevens beheren is het zoveelste voorbeeld van de

systematische manier waarop deze meestal anonieme mensen het vertrouwen van de bevolking ondermijnen.

Zonder een solide basis van wederzijds vertrouwen, gesteund door verstandige wetten, kan geen behoorlijke maatschappij bestaan. Het is dan ook geen wonder dat de algemene weerzin tegen het EPD meestal wordt uitgesproken in de vorm “Ik vertrouw ze er niet mee.” En terecht: zoals de bovenstaande casus aantoont wordt zelfs bij bewezen grove fouten niets goedge maakt, waarmee het gebeurde *a posteriori* verandert van een vergeeflijke fout in een schoftenstreek.

Dienovereenkomstige groei van mogelijk commercieel misbruik

De gegevens in het EPatD en hun samenhang zijn niet alleen voor een sturende overheid, maar ook voor bedrijven meer waard dan diamanten. Zoals de klantenkaarten van winkelketens al laten zien, is digitale informatie een goudmijn voor de commercie. En waar wij bij staatszaken nog een tijdje de illusie kunnen koesteren dat misbruik door wetgeving in te dammen zou zijn, is dit bij commercieel misbruik zo goed als onmogelijk. De belangen zijn overweldigend, de gegevens niet tastbaar, de vindrijkheid van de uitbuiters en hun programmeurs is te groot. Verzekeraars eisen thans reeds details van psychiatrische behandelingen, met als gevolg dat psychiaters en aanverwante hulpverleners ofwel hun contract opzeggen of zelfs hun baan opgeven.

Ter illustratie ten overvloede nog een verrassend voorbeeld van de combinatie van gegevens. U krijgt een brief thuis, of een email, waarin staat ‘Zoudt u niet eens wat gezonder gaan eten?’ Hoe dat kan? In het EPatD staat dat u een lichte aandoening hebt aan uw hart, en door koppeling met de klantenkaart van Albert Heijn weet de computer dat u een halve liter frituurvet per week koopt (dit voorbeeld is ter plekke bedacht door een student-lid van het medisch genootschap *Panacee* tijdens een discussie). Er zijn mensen die een hoger belastingtarief willen opleggen aan lieden die er een ongezonde levensstijl op nahouden; door koppeling met de database van de Belastingdienst is dat reeds nu eenvoudig te regelen.

Dienovereenkomstige groei van mogelijk crimineel misbruik

Van de zakenwereld naar de misdaad is soms maar een kleine stap. Iedereen die zich op het web waagt wordt dagelijks geconfronteerd met criminele activiteiten, van gewone spam tot grootschalige fraude. Zelfs een amateur kan met de tegenwoordig algemeen beschikbare software uiterst overtuigende vervalsingen maken. Denkt u eens in wat dat aan misdadigers voor kansen biedt! Ook als u geen video’s maakt van uzelf en uw partner in compromitterende situaties, verzeker ik u dat een gespecialiseerd software-animatie bedrijf u zo’n video binnen een paar weken kan leveren, zo echt nagemaakt dat bijna niemand uw ontkenningen zou geloven.

Verder is in de praktijk gebleken dat de beheerder van een internet-webstek zo’n video voor een appel en een ei kan kopen bij de bewakingsdienst van de plaatselijke parkeergarage, zoals mevrouw Cabau van Kasbergen tot haar schade ondervond. Nu we het er toch over hebben: wat doet die camera in de hoek van het Groot Auditorium van de Leidse Universiteit? Er hangen geen Rembrandts aan de muur, daarvoor is de Universiteit veel te arm. Wat dan? Ik weet dat ik geen blad voor de mond neem, maar is men echt zo bang voor een opstand van professoren?

Risico van politiek misbruik

Het is algemeen bekend dat de Duitse bezetters het in de jaren 1930 door Nederlandse ambtenaren ontworpen persoonsbewijs (een papieren voorloper van het

EPD) zo goed vonden, dat zij het ontwerp terstond overnamen en in productie brachten. Mijn vader, in vreedstijd beeldend kunstenaar en dus zeer bedreven met verf, pen en papier, heeft ten behoeve van andere verzetsmensen vele *Ausweise* vervalst om hen tegen Sicherheitsdienst en Gestapo te beschermen. Hij kon mij in detail uitleggen hoe geweldig moeilijk en gevaarlijk dat was. De vergelijking met de Tweede Wereldoorlog gaat in zoverre mank, dat het niet waarschijnlijk lijkt dat zich opnieuw een buitenlandse bezetter zal aandienen die de perfectie van het Nederlandse registratiesysteem gaat misbruiken voor genocide. Maar het is geenszins ondenkbaar, zeker in het tegenwoordige politieke klimaat van radicalisering, intolerantie en achterdocht, dat ooit een binnenlandse coalitie misbruik zal maken van het EPatD, zeker wanneer dat een EPD zal zijn geworden.

Bewijslast

Een van de meest opmerkelijke stijlkenmerken van de Nederlandse overheid is dat zij zich nauwelijks verplicht voelt om vooraf te bewijzen dat haar voorstellen voor wet- en regelgeving gepast zijn. Memories-van-toelichting zijn zelden meer dan een reclametekst, vrijwel nooit een bewijsvoering. Dat is in het bijzonder het geval met het EPatD. Nog voordat het wetsvoorstel daarover was aangenomen, kregen alle Nederlanders er een folder over in de bus die weinig meer was dan een bundel drogredenen, verpakt in bangmakerij.

Een extreem verregaande ingreep zoals het Electronisch Persoons Dossier (echt, die 'P' zal beslist niet tot 'Patiënten' beperkt blijven) moet evenzeer verregaand gerechtvaardigd worden. De bewijslast hiervoor ligt uiteraard bij de wetgever, niet bij de burger. Het is een gotspe om een dergelijke Big Brother database in te voeren onder begeleiding van teksten die neerkomen op 'Je maakt je druk om niks', 'Het zal vele levens redden', 'Het moet van Europa' en dergelijke.

Dat is een bewijs door emotionele overdondering, een redeneervorm die al sinds Plato als beneden peil wordt gezien. Wie in de kroeg roept "Jij wilt je kind toch ook niet aan een pedo kwijt" beseft niet dat de kans dat het kind op weg naar school door een auto of bromfiets wordt doodgereden vele honderden malen groter is dan de kans dat het een 'volgende Savanna' wordt. De wetgever speculeert hier op het onbegrip van het publiek voor getallen en waarschijnlijkheden.

De wetgever moet vooraf bewijzen dat de voorgestelde database *noodzakelijk* is, *doelmatig*, en *veilig*. Hiertoe is nog niet eens een poging ondernomen. Inplaats daarvan vliegt het innuendo je vanuit het Haagse om de oren, nageaapt door volgzame burgers in trein en café: "Dutroux zou blij met je zijn," en "Wacht maar tot jij een hartaanval krijgt."

Ten eerste: het EPatD is niet bewezen noodzakelijk. In geval van acute nood is er geen tijd of gelegenheid het te raadplegen, en in alle niet-dringende gevallen volstaat een telefoontje naar de arts van de getroffene. Het kan zijn dat de bereikbaarheid van artsen en de database van hun praktijk moet worden opgepoetst, maar dat is oplosbaar. Wat betreft toegang tot overige persoonsgegevens: het is uiterst onwaarschijnlijk dat daar ooit een acute medische noodzaak voor is.

Ten tweede: het EPatD is niet doelmatig. Alleen al de reusachtige omvang ervan zal het systeem fataal blijken te zijn. De ervaringen met bijvoorbeeld het C2000-communicatiesysteem voor de politie, en de beveiligingssystemen voor de HSL-spoorlijnen, spreken boekdelen. Vanuit het oogpunt van informatietechnologie is C2000 aanmerkelijk eenvoudiger dan het EPatD; bovendien is de gebruikersgroep

van C2000 redelijk goed gedefinieerd en beperkt, zodat de mensen die het gebruiken behoorlijk getraind kunnen worden en niet al te talrijk zijn.

Ten derde: het EPatD is niet veilig, en kan dat ook nimmer zijn. De veronderstelde functionaliteit ervan kan alleen maar worden bereikt als er talloze mensen toegang toe hebben, zonder dat daarbij de vertrouwelijkheid kan worden gegarandeerd. Wij hebben te maken met 1 minister, 2 staatssecretarissen, 10 topambtenaren, 100 bedrijven, 1000 instanties, tienduizend artsen en honderdduizenden andere hulpverleners en zijdelings betrokkenen. Om terstond te kunnen werken in een (veronderstelde) noodsituatie is het niet mogelijk langs hiërarchische weg toestemmingen te verlenen, dus we moeten ervan uitgaan dat alle genoemden te allen tijde toegang hebben. Een dergelijk systeem is zo lek als een mandje en zal dat altijd blijven.

Ieder *For your eyes only*-systeem is een lachertje als er honderdduizenden ogen meekijken. In de tijd dat vertrouwelijke zaken nog op papier stonden werkte dat al moeizaam, en nu gegevens zich verplaatsen met de snelheid van het licht zijn veiligheid en vertrouwelijkheid een digitale illusie. ‘Ongelukjes’ zullen aan de orde van de dag zijn. Hierbij spreek ik nog niet eens over bewust misbruik of lekken, en evenmin over *data mining* door commerciële instanties (want ik denk niet dat die verzekeringsmaatschappijen zich braafjes zullen beperken tot het versturen van nota’s).

Klap op de vuurpijl is de zekerheid dat onze regering alle haar bekende gegevens op afroep ter beschikking zal stellen aan andere regeringen, in het bijzonder de Amerikaanse. Dit doet ter zake van onze veiligheid en rechtszekerheid het ergste vrezen, getuige de schandvlek van Guantánamo Bay en de opvolgers van die *Goelag*. Ongetwijfeld zullen de juridische farizeeërs die deze gifpot hebben bekookstofd ook proberen aannemelijk te maken dat iedereen die in het EPD is opgenomen en door de Amerikaanse geheime diensten wordt verdacht, ook automatisch schuldig is aan – ja, aan wat? Je kunt niet eens zeggen ‘aan het ten laste gelegde’, want aan het recht om tenminste te weten waarvan men wordt verdacht heeft de USA geen boodschap, als het zo uitkomt.

Rechten herstellen

Tot voor kort waren bijna alle maatschappelijke wisselwerkingen gegrondvest op tastbare zaken: stoffelijke dingen, waarvan elk een unicum was zelfs al werden er van een bepaald type veel gemaakt. Maar sinds enige tijd is dat drastisch en blijvend veranderd, want digitale gegevens zijn even weinig materieel als de geest die Aladdin uit zijn olielamp poetste. De maatschappij heeft zich daar onvoldoende rekenschap van gegeven en zich er dan ook onvoldoende bij aangepast.

Het ontwerp van het totale systeem van databases en de daarop werkende software moet vanaf het begin zijn ingesteld op alles wat ik hierboven heb genoemd. Bij persoonlijke zaken dient de persoon in kwestie een vetorecht te hebben over al zijn of haar persoonlijke gegevens en mogelijke bewerkingen daarmee. Dat veto moet passief zijn, dat wil zeggen voor iedere opslag of bewerking moet uitdrukkelijk toestemming worden gevraagd anders is toegang verboden. Bovendien moet die toestemming eenmalig zijn, en moet er een passende tijdslimiet zijn voor de geldigheid ervan. De software hiervoor bestaat allang en is algemeen in gebruik, bijvoorbeeld bij elektronisch bankieren.

Dus precies als aan uw voordeur: tenzij u zegt “Kom binnen” pleegt iemand die zomaar binnenstapt huisvredebreuk. De ‘Wie-zwijgt-stemt-toe’ regelgeving die de Nederlandse regering ons oplegt is een schandaal. Die toestemming moet ook getrapt zijn, zodat men niet met een enkele muisklik of sms-bericht zijn hele bestand vrijgeeft.

Het gaat hier om zeggenschap. Daarbij moet de burger drie onvervreembare rechten hebben. Ten eerste het recht van toegang tot alle (!) over hem of haar opgeslagen gegevens. Ten tweede het recht om die gegevens te corrigeren. Ten derde het recht om zonder nadelige gevolgen of sancties de toegang tot die gegevens te blokkeren, tenzij die persoon via de gebruikelijke en controleerbare wettelijke procedures van een ernstig misdrijf wordt verdacht. Bij vrijspraak moeten alle gebruikte gegevens en correlaties aantoonbaar worden vernietigd, en om dat te verzekeren moet expliciet worden verboden ze ooit in een mogelijke volgende zaak te gebruiken.

Wat nu? Wat dan?

Het is een bekende truc van plannenmakers om, wanneer zij worden aangesproken op grote problemen met hun plan, te vragen: “Wat wou je dan doen?” Alsof het niet de verantwoordelijkheid van de opsteller van een plan is ervoor te zorgen dat het deugt. En alsof het vanzelf spreekt dat er toch een plan moet komen, inplaats van niets. Dus zitten we met een overbodige Betuwelijn, een Noord-Zuid Metro catastrofe, en straks een uiterst gevaarlijk EPD. Ik ga niet in die al te zichtbare val trappen, maar wil toch besluiten met enkele opmerkingen over mogelijke acties en alternatieven.

In elk geval moeten wij pas op de plaats maken totdat wij de belangrijkste meta-zaken hebben aangepakt en opgelost. De digitale revolutie is eenmalig, dus is er ook nauwelijks juridisch precedent. Alle klassieke wetgeving is gericht op tastbaar bezit, tastbaar bewijs. Door de digitale revolutie is de wereld ingrijpend en voorgoed veranderd, en de maatschappij heeft dat onvoldoende beseft en zich er dan ook onvoldoende bij aangepast. Het systeem *wordt* niet alleen te groot, het *is al* heel veel te groot. Dus is het onhandelbaar en exponentieel gevoelig voor fouten, onoordeelkundige toepassingen, en misdadig gebruik. Daarin moet onderscheid worden gemaakt tussen beheersing (van boven naar beneden, van weinigen naar velen) en zeggenschap (van beneden naar boven, van velen naar weinigen).

Mensen die dit soort databases helpen bouwen zijn bijna allemaal ICT’ers die nauwelijks beseffen wat zij aanrichten. De modale systeemontwerper of programmeur is vrijwel uitsluitend oplossingsgericht, en houdt zich zo goed als niet bezig met beleidsmatige of conceptuele zaken, nauwelijks met wiskunde, en al helemaal niet met rechten, sociologie of filosofie. Vanuit de ICT hoor je op bijna elk bezwaar tegen hun werk een soort kniepeesreflex: “O, dat lossen we wel op.” Wie alleen maar een hamer heeft, denkt al gauw dat alles een spijker is.

Het tempo van veel maatschappelijke veranderingen is zo hoog, dat veel politici het niet kunnen bijbenen. In het geval van ICT is dat nog vele malen erger (denk weer aan de Regel van Moore). Aanpassingen van wet- en regelgeving op ICT-gebied lopen dan ook mijlenver achter de feiten aan. Dat blijkt nu al uit de machteloosheid van de overheid op het gebied van computerfraude en andere vormen van elektronische criminaliteit, en zal binnenkort opnieuw blijken wanneer de eerste EPD-calamiteiten zich aandienen.

Onafhankelijke deskundigen op ICT-gebied zijn zeer schaars. Hoewel bijna iedereen met computers werkt, weten maar weinigen bij benadering wat er in zo'n machine omgaat. Computers echt programmeren kan bijna niemand. Dat hoeft ook niet, evenmin als een treinreiziger hoeft te weten hoe je een wissel bouwt. Maar daardoor rust er wel een verplichting op de makers van ICT-producten om voortdurend waakzaam te zijn voor fouten van allerlei soort, en prompt maatregelen te nemen bij gebleken falen.

Wat computers en databestanden gezamenlijk kunnen doen is zo spectaculair en zo gevaarlijk, dat de meeste mensen het zich letterlijk niet kunnen voorstellen. Stel dat 95% van uw gegevens, ook en vooral die welke u als persoonlijk eigendom beschouwt, in databases staan. Bedenk daarbij dat die in principe altijd, en in de praktijk meestal, ruim toegankelijk zijn, ook voor mensen en instanties waarvan u het bestaan niet eens vermoedt. Stel u nu voor dat de politici die ons thans zoveel onzin vertellen over het EPD, of hun opvolgers, en alle overige grote belanghebbenden (zoals instanties die zeggen zich te bemoeien met onze 'veiligheid') de beschikking krijgen over genoemde databestanden. Denk u daarbij tevens in dat vrijwel geen enkele van die entiteiten afdoende te controleren of te beheersen is. Ik hoop vurig dat u zich dan ook kunt voorstellen wat er met onze persoonlijke gegevens gaat gebeuren.

Kijk tenslotte eens naar de koeien in de wei. Iedereen die de gele flappen in hun oren wreed en dom vindt, moet zich vooral afvragen waarom er in zijn eigen kop geen spoor van protest tegen het EPD is, of zelfs maar een vaag bewustzijn dat er iets heel erg mis is. Zolang dat bewustzijn er niet is, en zolang wij daar niet naar handelen, zijn de politici die zich gedragen als gezaghebbers over onderdanen, inplaats van als vertegenwoordigers van de burgers, ons toch weer de baas.

Ken uw klassieken

Veel mensen kennen het verhaal van Gijsbregt van Aemstel. Zijn stad werd niet veroverd door de troepen van Floris, maar door toedoen van Vosmeer 'de spie'. Hogere muren en meer vuurkracht geven geen beveiliging tegen de zwakte van binnenuit. Die zwakte neemt in het geval van het Electronisch Persoons Dossier talloze vormen aan. Er zijn veel grote instanties bij betrokken, die allemaal baat hebben bij zo ruim mogelijke toegang tot de EPD gegevens.

Om te beginnen is daar de overheid in allerlei gedaanten. Haar verlangen naar zoveel mogelijk vat op de burgers blijkt alleen al uit het feit dat deelname aan het EPatD verplicht is, tenzij men een moeizame protestweg bewandelt. Aldus is bij de burgers het vertrouwen in hun overheid reeds bij voorbaat beschaamd.

Vervolgens zijn daar tal van grote ondernemingen die zich geheel onttrekken aan de invloed van de burgers, en grotendeels aan de invloed van de overheid: verzekeraars, zorginstanties, het hele medisch-farmaceutische complex, en dergelijke. Zodra de P in EPatD zal zijn overgegaan van 'Patiënten' naar 'Persoons' – en dat zal onstuitbaar blijken te zijn – zal deze lijst van machtige belanghebbenden alleen maar langer worden. Reeds slaat Justitie de DNA-profielen op van vele tienduizenden minderjarigen, die vaak niet meer op hun kerfstok hebben dan wat vernielingen of andere vormen van overlast. Het laat zich gemakkelijk raden over welke gegevens de politie nog meer zou willen beschikken.

De zwakte van binnenuit, die het Electronisch Persoons Dossier kenmerkt, kan zelfs kwantitatief worden aangegeven. Zoals al eerder betoogd zal een EPatD alleen

voldoende snel kunnen worden gebruikt als er op elk moment ten minste een paar honderdduizend mensen en instanties toegang toe hebben. Zelfs als slechts één procent van hen een beetje onachtzaam is, betekent dat duizenden lekken en bronnen van fouten. Als ook maar een promille van hen er enigszins dom mee omgaat, zijn het er nog honderd. En als alleen maar een tienduizendste van die zogenaamde bevoegden kwaad in de zin heeft – en dat is een optimistische schatting van des mensen neiging tot het kwaad, zeker bij zulke grote belangen – dan wordt het EPatD permanent afgetapt door tientallen criminele kanalen.

De muren van de stad Troje waren onneembaar voor de vechtjas Achilles. Maar door de list van Odysseus was het, alsof er nooit muren hadden bestaan.

Epiloog

Is er een goede oplossing denkbaar voor wie toch zijn of haar gegevens veilig kenbaar wil maken, zonder Big Brother systemen? Nou en of. Nu reeds dragen veel mensen die een bijzondere bloedgroep of dodelijke allergie hebben een armband of medaillon waarin dat vermeld staat. Dat is weliswaar primitief, maar het omzeilt bijna alle bovenstaande problemen omdat de gegevens direct, tastbaar en eenmalig aan de persoon zijn gekoppeld. Op een USB-chip van nog geen centimeter groot kunnen makkelijk 16 gigabytes aan gegevens worden opgeslagen, en de Regel van Moore maakt die data-dichtheid alleen maar groter. Het is nu reeds mogelijk om digitale sieraden te maken die nauwelijks verloren kunnen gaan, zoals een ring om de vinger of in het oor, waarop een persoon al zijn of haar medische en andere gegevens kan meedragen.

Het kernprobleem van het Electronisch Persoons Dossier is, dat de gegevens onafhankelijk van de persoon worden opgeslagen. De digitale sieraden waar ik over spreek dienen de mens als een geheugenprothese. Wanneer een patiënt door een behandelend arts wordt gevraagd “Hebt u dit of dat,” zal die patiënt in zijn eigen belang graag naar waarheid antwoorden. Maar meestal is zijn medische kennis zeer beperkt, laat zijn geheugen hem soms in de steek, of is hij niet in staat te antwoorden. Dat kan door digitale sieraden (of desnoods een geïmplanteerde chip voor wie dat wil) worden opgelapt. Het kan nu al in testvorm, en de Regel van Moore laat zien dat deze situatie reeds over vijf jaar goed werkbaar kan zijn. Dan is dat hele EPatD een fossiel, maar wel een levensgevaarlijk fossiel dat ons nog zeer duur te staan kan komen. Het is een niks-oplossing uit het verleden, zoals de bewapening van generaals die altijd de vorige oorlog aan het voorbereiden zijn.